

Nadmorskie bory bażynowe w Parku Krajobrazowym „Mierzeja Wiślana” (PKMW)

*tekst: Sebastian Nowakowski
Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych w Słupsku
Oddział Zespołu w Stegnach – Park Krajobrazowy „Mierzeja Wiślana”*

Mierzeje nadmorskie, ze względu na swoją genezę mają specyficzne cechy geobotaniczne. Mierzeja Wiślana to pas łądy powstały głównie dzięki akumulacji piasku morskiego. Od strony odmorskiej wciąż nanoszony piasek tworzy plaże, zwieńczone wałem wydмовym. Naturalny rozwój wydmy jest nierozzerwalnie związany z rozwojem porastającej je roślinności, od inicjalnych stadiów wydmy białych aż do wydmy szarych. Ostatnim stadium takiego rozwoju są wydmy brunatne, czyli zalesione. Musimy jednak pamiętać, że na tle całego pasa nadmorskiego, ze względu na uwarunkowania geologiczne i historyczne (w tym całko-

wite odlesienie Mierzei Wiślanej w XVII wieku i jej stopniowe, eksperymentalne zalesianie) oraz bliskość wschodnich kresów zasięgów niektórych roślin i zbiorowisk roślinnych, lasy tej Mierzei wyróżniają się swoją szczególną specyfiką.

Część Mierzei Wiślanej w granicach Parku Krajobrazowego jest jednocześnie tzw. obszarem mającym znaczenie dla Wspólnoty w europejskiej sieci Natura 2000, który wkrótce stanie się specjalnym obszarem ochrony siedlisk. Cały pas wydmy będzie tu przedmiotem ochrony. Wydmy zalesione stanowią idealne miejsce występowania niektórych typów chronionych w ramach Natury 2000

Bór bażynowy za pierwszym wałem wydмовym

fot. Wojciech Woch

Owocująca bażyna czarna

fot. Sebastian Nowakowski

siedlisk przyrodniczych, wśród których czołowe miejsce zajmuje siedlisko o nazwie 2180 Lasy mieszane i bory na wydmach nadmorskich. Jest to typ siedliska zróżnicowany wewnętrznie, rozpadający się na kilka podtypów. Dziś zajmujemy się bardzo specyficznym tylko dla strefy przymorskiej podtypem o nazwie 2180-4 Nadmorski bór bażynowy.

Nadmorski bór bażynowy jest pierwszym stadium rozwoju lasu na wydmie i występuje w Polsce przede wszystkim na Mierzejach – Łebskiej (Słowiński Park Narodowy, czyli SPN), Helskiej (Nadmorski Park Krajobrazowy, czyli NPK) oraz Wiślanej (w tym Park Krajobrazowy „Mierzeja Wiślana”, czyli PKMW), a poza Polską głównie na wybrzeżach południowo-wschodniego Bałtyku, rzadziej na Półwyspie Skandynawskim (tam przeważają inne typy brzegów, także skaliste, gdzie las nie ma wielkich szans się rozwinąć).

Nadmorski bór bażynowy może powstawać w sposób naturalny jako samosiew sosny na wydmie szarej, może też być wynikiem celowego zalesiania wydm. Nadmorski bór bażynowy na Mierzei Wiślanej jest chyba najbardziej nietypowym borem tego typu w Polsce. Choć występuje w odpowiednich warunkach siedliskowych, ma bardzo specyficzne runo, w którym niemalże brak jego najbardziej charakterystycznego gatunku – bażyny czarnej. Poza tym szczególnie jest tu pełen zestaw innych najważniejszych gatunków diagnostycznych, spośród nich wiele to rośliny rzadkie lub nawet chronione. Bór nadmorski ma swoje postaci uwarunkowane wilgotnością podłoża; na Mierzei Wiślanej dominuje postać typowa, postać sucha występuje rzadko i tylko w postaci niewielkich płatów na wierzchołkach wydm, postać wilgotna jest praktycznie nieobecna.

Paprotka zwyczajna

fol. Sebastian Nowakowski

Bór bażynowy odznacza się swoistym wizerunkiem (fizjonomią) i ma duże walory krajobrazowe. Bardzo charakterystyczny jest jego niskopienny drzewostan

sosnowy z powykęcانymi pniami, często pochylonymi zgodnie z kierunkiem najczęstszych wiatrów. Drzewa rosną tu powoli, a ich pnie rzadko są proste, stąd

Borówka czerwona

fol. Wojciech Woch

też lasy takie mają małe znaczenie gospodarcze jako źródło drewna, natomiast ogromną rolę ochronną dla brzegu morskiego, zwłaszcza jeśli pas bezleśnych wydm nadmorskich jest słabo rozwinięty, a wybrzeże narażone na znaczną aktywność morza (abrazję). Podszyt (warstwa krzewów) jest słabo rozwinięty, lub prawie nieobecny, dopiero w starych borach rozwija się dynamiczniej i spotykamy w nim głównie młode sosny, brzozę brodawkowatą i jarząba pospolitego, rzadziej dęba szypułkowego i inne fanerofity (rośliny jawnopączkowe – odna-

Zimoziół północny

fot. Sebastian Nowakowski

wiające się z pąków zlokalizowanych co najmniej 0,5 m nad ziemią – przyp. red.). Runo jest zwarte, zwykle ma budowę mszysto-krzewinkową, z małym udziałem roślin szerokolistnych (głównie konwalijka dwulistna *Maianthemum bifolium* i siódmaczek leśny *Trientalis europaea*) oraz typowymi przedstawicielami tzw. mchów borowych (np. rokietnik pospolity *Pleurozium schreberi*, gajnik lśniący *Hylocomium splendens*), wśród których większość objęta jest ochroną częściową. Oprócz roślin typowo leśnych, w runie odnajdziemy również gatunki pochodzące z wydm, tym częściej, im bliżej odmorskiej ściany lasu się znajdujemy.

Ze względu na obecność, często liczną, wielu roślin rzadkich i chronionych bory bażynowe są swoistymi centrami nadmorskiej bioróżnorodności. Najbardziej sztandarowym gatunkiem nadmorskiego boru jest bażyna czarna (*Empetrum nigrum*). Jest to zimozielona krzewinka, która dla niewprawnego obserwatora może być podobna do wrzośsu. Roślina ta jest z wielu powodów interesująca: jest reliktem polodowcowym, nie lubi ciepła i suchego powietrza, ani żyznego podłoża, jest dwupienna – osobno spotykamy osobniki męskie i żeńskie. W głębi lasu spotykamy ją właściwie tylko w wilgotnych miejscach: na skrajach jezior i na torfowiskach. Bażyna czarna jest rzadkością na Mierzei Wiślanej, a przyczyny tego nie są do końca jasne. Być może tutejsze podłoże jest dla niej zbyt bogate, a może

Tajęża rozesłana

fot. Sebastian Nowakowski

jest jej za ciepło?

Spośród typowych składników runa nadmorskiego boru bażynowego w warunkach Mierzei Wiślanej warto zwracać uwagę również na:

- zimoziół północny (*Linnaea borealis*), relikwyt polodowcowy, w skali kraju nieco częstszy od bażyny czarnej, gatunek pod ochroną ścisłą;
- tajężę rozesłaną (*Goodyera repens*), niewielkiego przedstawiciela zimnolubnych storczyków, zimozielonego, kwitnącego w pełni lata, pod ochroną ścisłą;
- pomocnika baldaszkowatego (*Chimaphila umbellata*), zimozieloną krzewinkę o charakterystycznym pokroju, pod ochroną ścisłą;
- paprotkę zwyczajną (*Polypodium vulgare*), niewielką, zimozieloną paproć, szczególnie lubiącą nachylone skarpy na wydmach szarych i brunatnych (ochrona ścisła);
- turzycę piaskową (*Carex arenaria*),

typowego przedstawiciela flory wydm, który w bażynowym borze nadmorskim występuje tylko w postaci płonnej – niekwitnącej (ochrona częściowa);

- korzeniówkę pospolitą (*Monotropa hypopitys*), bardzo interesująca roślina bezzieleniową, żyjąca w ścisłym związku z grzybami;

- pszeniec zwyczajny (*Melampyrum pratense*), bardzo pospolity w lasach sosnowych nie tylko na wybrzeżu półpaszyt, szczególnie lubiący towarzystwo borówek;

- borówkę czarną (*Vaccinium myrtillus*), pospolitą i wszyskimi znaną „czarną jagodę”;

- borówkę czerwoną (*Vaccinium vitis-idaea*), mniej znaną borówkę o czerwonych jagodach’;

- wrzos pospolity (*Calluna vulgaris*), na pewno także wszyskimi znaną krzewinkę, której kwiaty kojarzą się nam z końcem lata.

Pomocnik baldaszkowaty

fot. Sebastian Nowakowski

W odpowiednich warunkach, przy stopniowo wzrastającej żyzności podłoża, bażynowe bory nadmorskie Mierzei Wiślanej powoli i stopniowo przekształcają się w inną postać lasu, już nie sosnowego, lecz mieszanego – kwaśną dąbrowę, sklasyfikowaną w systemie Natura 2000 jako: 2180-1 Pomorski kwaśny las brzoźowo-dębowy. Las taki ma nie tylko bogatszy drzewostan, już nie tak interesujący wizualnie, ale także bogatszy podszyt i całkowicie odmienne runo. O nadmorskich kwaśnych dąbrowach opowiem w następnym artykule.

Narodziny boru bażynowego na wydmie szarej

fot. Sebastian Nowakowski